

Fiume.

ABLONCZY BALÁZS

A KIKÖTŐ LAKÓI

Fiumei magyarok a két világháború között

Fiume volt a magyar nemzetépítés egyik nagy birodalmi terve. Végre legyen kikötőnk, tengerünk – a kérdés izgatta Kossuth Lajost, a magyar imperialistákat és az irodalom legjobbjait. Mi lett a város magyar közösségével és Fiume emlékezetével Magyarországon a két világháború között, amikor a kormányzó palotán már nem lengett a magyar lobogó, az utolsó MÁV-alkalmazott is elhagyta állomáshelyét, és az elcsendesedett Baross-kikötőből már nem futottak ki a kivándorlókkal teli hajók az Újvilág felé?

Az 1910-es népszámlálás szerint 6394 fő, Fiume város csaknem ötvenezer lakosságának több mint 13%-a vallotta magát magyar anyanyelvűnek. Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy az 1910-es évek népességmozgásai, az 1914-ig tartó bevándorlás, a kikötőfejlesztés, majd a háborús években a város által játszott szerep miatt a magyarok száma a magyar uralom utolsó éveitől tovább emelkedett. Am ennél a számnál még többen, 10 737-en értettek magyarul, azaz a város minden negyedik-ötödik lakója. A város enyhe többsége (27 ezer fő) olasznak vallotta magát a népszámláláson, míg a horvátok csaknem 12 ezren voltak. Felekezetileg elsősorban többséget alkottak a római katolikusok (45 130 fő), a két protestáns felekezet (református és evangélikus) együttesen is alig tett ki 1500 főt (ebből 1123 volt református), az izraelita felekezethez tartozók száma 1696-ra rúgott. Az imponáló lakosságszámot Fiume elég egyedülálló fejlődési pálya végén érte el: lakossága negyven év alatt csaknem megháromszorozódott (1869-ben még csak 17 884 lakosa volt).

Fiume a magyar állam szubvencióiból bőségesen részesült: a Baross-kikötő és a hozzá kapcsolódó beruházások aranykorának tízmillióit kapták támogatásként a magyar költségvetésből. A város ezenfelül számos – részben vagy

egészben – magyar nyelvű oktatási intézménnyel bírt: a felsőkereskedelmi iskola, a főreáliskola, az állami főgimnázium, a leánygimnázium, a tengerészeti akadémia és az 1912-ben indított Magyar Királyi Kivitel Akadémia a város büszkesége volt.

AZ ÖSSZEOMLÁS

A kikötőben a magyar állam és szervei összeomlása valamivel hamarabb következett be, mint az ország más peremvidékein. 1918. október 23-án Susakról a Recsinán (Fiumarán) átkelő horvát katonák megostromolták a fiumei rendőrség egyik őrszobáját, a törvényszék fogdájából szabadon bocsátották a rabokat, s az épületet feldúlták. Egy magyar gépfegyveres osztag ugyan helyreállította a rendet, de a bizonytalanság állandósult a városban. Néhány nappal később azonban a rendet addig ügyel-bajjal fenntartó katonai parancsnokok jelezték Jekelfalussy Zoltán magyar kormányzónak, hogy a rendelkezésükre álló csekély létszámú erővel nem lesznek képesek megvédeni a várost.

A kormányzó október 29-én különvonatán elhagyta a várost. Távozását a legutolsó pillanatig titokban tartotta (költözködésre a kormányzói palota hátsó, szénhordásra szolgáló kijáratát

használta), a helyben maradó tisztviselőket semmiféle instrukcióval nem látta el, a kormányzói palotát úgy adta át a Horvát Nemzeti Tanács képviselőinek, hogy erre semmiféle felhatalmazása nem volt. A helyben maradt magyarok érdekeinek képviseletével Egan Lajos mérnököt, a Tengerészeti Hatóság osztályvezetőjét, kormányzóhelyettest bízta meg. Hamarosan menekültek a magyar tisztviselők is: először a vasútiak, akikben a horvátországi, tengeremléki közvélemény sokszor a magyarosítás ágenseit látta. A Somogy megyei Gyékényesről már október végén számos jelzés érkezett Budapestre, a MÁV központjába a tucat-szám menekülő fiumei vasutasokról.

Október 29-én hivatalosan is megalakult Zágrábban a Horvát Nemzeti Tanács, és képviselői Fiumének a majdani délszláv államhoz csatolása mellett döntöttek. A kormányzói palotáról eltávolították a magyar lobogót. Október 30-án Olasz Nemzeti Tanács alakult a városban, amely, természetesen, az Olaszországhoz tartozás mellett foglalt állást. Az igen rosszá vált közbiztonság mellett nemzetiségi feszültségek is terheltek a város közéletét: a kikötőbe sorra

Fiumei látkép. Josip Moretti-Zajc festménye

futottak be az olasz hadihajók, november első felében pedig rendszerek voltak az összetűzések az olasz és a horvát lakosok csoportjai között, főleg a középületekre kitűzendő trikolórok körül. November elején megnyílt a via Manzonin a fiumei magyarok segélyirodája, amely a helyieken kívül az olasz frontról vagy az adriai partvidékről hazafelé igyekvő magyar állampolgároknak is igyekezett segítséget nyújtani.

1918. november 17-én az olasz hadsereg bevonult a városba, és átvette annak igazgatását. A megszálló csapatokhoz később más antantlakulatok (franciák, britek, amerikaiak) csatlakoztak. A két etnikum (olasz és horvát), valamint a két ország (Itália és az újonnan létrejött délszláv állam) konfliktusa bizonyos mértékben elvonta a figyelmet a helyi magyarságról. A vasút működtetésében továbbra is részt vett a magyar szakszemélyzet, a törvényszéken 1918. november 23-án az olasz hatóságok kifejezetten felkérték a bírói és a fogalmazói kart az ítélezés folytatására. Mayer Guido törvényszéki elnök erre csak azzal a feltétellel volt hajlandó, ha ítéle-

teit a frissen létrejött Magyar Népköztársaság nevében hozhatja: az olaszok ebbe is beleegyeztek. Igaz, néhány nappal később az Olasz Nemzeti Tanács döntését visszavonta és politikai felügyeletet nevezett ki a törvényszék élére, de a bírák továbbra is ítéleteket hoztak. Más tisztviselők is egyelőre a helyükön maradhattak, bár az iskolák helyzete érezhetően instabillá vált.

A magyar állampolgárok helyzetének és a függőben lévő ügyek rendezése érdekében szükségessé vált, hogy a magyar kormány megbízottat küldjön a városba. Erre a feladatra Károlyi Mihály kormány a jó olasz értelmiségi kapcsolatokkal rendelkező művészettörténész, Fülep Lajost szemelte ki. A művészettörténész-kormánybiztos 1918. december 30-án érkezett a városba. Három hétig tartózkodott Fiumében, és meglepő ügyességgel lavírozott a különböző erőcsoportok között. Tárgyalt az olasz hadtestparancsokkal, Grazioli tábornokkal, Riccardo Zanella autonomista politikussal, a nemzeti tanács vezetőivel, és végül sikerült elérnie, hogy a többi, utódállamok által megszállt területhez képest igen enyhe feltételekkel rendezzék a magyar tisztviselők helyzetét a békeszerződésig. Az olasz hatóságok által megkövetelt hűségnyilatkozat elég nagyvonalú volt, és a tanárok alkalmazását határo-

zott időre (márciusig, illetve szeptemberig), a többiekét a békeszerződés rendelkezéséig meghosszabbította. A megállapodást az olasz fél egy darabig be is tartotta, de hogy milyen erővel bírt a helyi magyarok számára, jelzi: negyedszázaddal később, 1944 elején is erre a megállapodásra hivatkozott egy zsidó származású hivatalnok, akit ennek alapján vettek át olasz szolgálatba, s visszahonosítással akarta elkerülni a deportálást.

A városban az elkövetkező hónapokban egyre feszültebbé vált a viszony a helyi lakosság és a városban állomásozó antantkatonaság között. Az olaszok – nem minden ok nélkül – jugoszlávbarátsággal vádolták meg a franciákat. 1919. július 2-án a helyiek hajtóvadászot szerveztek a városban kimenőn lévő franciákra, mert egy részeg francia katonát letépett egy olasz trikolórt. Négy nappal később a helyiek megtámadták a kikötőben lévő francia katonai bázist, és 17 (jobbára indokínai) katonát megölt. Az esetek jelentős nemzetközi visszhangot váltottak ki, és a párizsi békekonferencia nemzetközi rendőrség kiküldése mellett döntött. Erre azonban nem került sor: Gabriele d'Annunzio – a „Commandante” – költő és hadirepülő vezetésével 1919. szeptember 12-én olasz szabadcsapatok szállták meg a várost.

Fiume, Batthyány rakpart

A MAGYAR VILÁG MARADÉKA

Igen nehéz megbecsülni, hogy 1918 után hány magyar maradt Fiumében – pontos statisztikák nem állnak rendelkezésünkre. Nem tudjuk, hogy mennyien távoztak saját eszközeikkel a városból, mennyien maradtak a városnak hajdanán részét képező, de a délszláv államhoz került Susakon. A számlálást külön nehezíti, hogy a helyben maradók két nagy csoportra oszthatók: azokra, akik előbb vagy utóbb felvették az olasz állampolgárságot, és azokra, akik megmaradtak a Magyar Királyság alattvalóinak. 1925 és 1943 között a magyar konzulátus jelentései nagyjából ugyanannyi főben határozzák meg (840 fő, illetve 600 fő) a magyar állampolgárságúak számát. Talán nem tévedünk, ha az olasz állampolgárságot nyertekkel együtt ezer-ezerötszáz közé tesszük a helyben maradt magyarok számát. Az 1940-es évek első felének útlevélkérelmeiből kiderül, hogy számtalan esetben 1919 után is érkeztek magyarok a városba. Ráadásul 1941, a susaki kikötő és az adriai partvidék egyes városainak Olaszországhoz csatolása után számos, a partvidékre vetődött horvátországi és bácskai vagy bánági magyar gyarapította a helyi magyar kolóniát.

Ennek a nem elhanyagolható nagyszámú magyar csoportnak az életéről a fiumei magyar konzulátus irataiból nyerhetünk információkat. A konzulátust – hivatalos nevén: konzulátusi kirendeltséget – 1921 őszén szervezte meg külügyminisztériumi megbízás nyomán Sebestyén Pál (1893–1973) alkonzul. Fiume Olaszországhoz csatolása után, 1925-ben felvetődött a képviselő bezárása. A magyar fél láthatóan elhatározta – elsősorban költségtakarékossági okokból – a képviselő felszámolását, ekkor azonban a római kormány és a helyi hatóságok egyaránt felléptek a konzulátus megtartása érdekében. A konzulátus végül maradt, de működési körét alaposan megnyirbálták: alárendelték a trieszti magyar konzulátusnak, Carnaro tartományra korlátozták működési körét, és vezetését Sebestyén után konzuli irodafőtisztek – tehát nem a minisztérium fogalmazói karába tartozó tisztviselők – látták el. Sorrendben: Moran Rezső (1923–1926), Takács Gyula (1926–1931), majd Hausenblasz (1934-től: Csíkszentmihályi) Alfréd (1931–1944).

A magyar konzulátus a Via Spalatón, a tengerpart közelében kapott helyet, s az épület közelében lakott a mindenkori konzul. 1941-ben, majd az 1943–44-es bombázások alatt a konzulátust egyes esetekben kiköltöztették Abbáziába.

A képviselő állampolgársági ügyekkel (útlevél-hosszabbítás, visszahonosítás stb.), közigazgatási feladatokkal foglalkozott, születési, halálozási anyakönyvi és nyugdíjigazolásokat adott ki, véleményezte, majd továbbította Budapestre a visszahonosítási kérelmeket, és általában minden, magyar vállalatokat vagy magyar személyeket érintő ügyben közreműködött. Emellett a konzul szerepet játszott a kolónia összetartásában is, 1943-ig minden évben részt vett az augusztus 20-i ünnepélyes szentmisén, majd megvendégelte a magyar kolónia vezető személyiségeit, és tagja vagy vezetője volt a fiumei magyarság egyesületeinek.

A kirendeltség utolsó irattározott irata 1944. július 31-ről való. A fokozott partizán-tevékenység és a bombázások miatt a konzulátus ideiglenesen beszüntette működését a városban, és 1944. augusztusában Velencébe, a trieszti főkonzulátus mellé költözött, majd innen Csíkszentmihályi konzul követte a salói köztársaság mellé akkreditált diplomát, és a Comói-tó mellett lévő Bellagióban fejezte be a háborút. A konzulátust 1945 után nem nyitották újra.

—→
Fiume madártávlatból
—→

Fiume, határhíd a Recsina folyón, 1930

A városban működtek más magyar – hivatalos vagy félhivatalos – intézmények is: a Magyar Általános Hitelbank fiumei fiókja a zűrzavaros időszakokban (1918–1921, 1941–1945) gyakran segített a bajbajutottakon, átmeneti hiteleket folyósított, sőt, a magyar diplomáciai képviselő távozása után a bank helyi tisztviselői gyűjtötték össze a magyar bombakárosultak panaszait. 1935 áprilisában a magyar–olasz kereskedelmi kapcsolatok bővülésének állomásaként m. kir. vámhivatal jött létre a városban a fiumei tranzitforgalom fejlesztésére, és rendszeresen összeülő kormányközi vegyes bizottság vizsgálta a kikötő fejlesztésének lehetőségeit.

A TEMPLOM ÉS AZ ISKOLA

A protestáns misszióegyház 1914 előtt csaknem 1500 református és evangélikus pasztorálására jött létre, ám a gyülekezetnek ekkor is csak 311 fizető tagja volt. A válságos 1918–1919-es esztendőben a helyi magyar ajkú zsidóság adományai is sokat segítettek, hogy a korábban még templomépítéssel foglalkozó közösség ne jusson a végromlás szélére. 1920-ban a lelkész Magyarországra távozott, s az irattárat és a liturgikus tárgyakat Csurgóra menekítette. A húszas-harmincas években a közösség

életét a helyi olasz valdensekkel és lelkészeikkel folytatott küzdelem határozta meg: az utóbbiak minden eszközzel igyekeztek a magyar híveket saját gyülekezetükbe integrálni és az istentiszteleteket magyar karakterűtől megfosztani. A magyarországi református egyház konventi elnöksége időszakosan küldött lelkészekkel kísérletezett, ők az olaszosodásról és a hívek fokozódó közönyéről számoltak be jelentéseikben. 1928-ban még 106-an vettek részt missziós istentiszteleten, egy évvel később már csak 60-an, és ez a szint maradt nagyjából a misszió végéig.

Jelentős létszámú magyar ajkú zsidó közösség is maradt a városban. A rendelkezésünkre álló iratokból nagyjából 40-50 főre tehető a helyi magyar körletben és egyesületi munkában is aktív zsidóság létszáma, azonban ők a helyi közösségnek nyilvánvalóan csak egy töredékét alkották. A rendelkezésünkre álló útlevélkérelmeket, visszahonosítási iratokat, összeírásokat figyelembe véve legalább 150-200 főre kell tennünk a magyar identitással rendelkező zsidó lakosok számát. Annyi bizonyos, hogy a negyvenes évek elején egyre gyakoribb hatósági végzést elszenvető közösségnek volt saját neológ rabbija Zelikovich Károly személyében, aki 1911-ben született Miskolcon. 1944-ben Bergen-Belsenbe deportálták, majd Auschwitzban vesztette életét.

A katolikusok vallásgyakorlása – legalábbis a húszas években – könnyebb

volt. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatta Sándorffy Nándor (1859–1932) kanonok szolgálatát. Az egykori főgimnáziumi vallásnár, teológiai író nyújtott lelki gondozást a magyar katolikus közösségnek. Elhunytá után nem lett utóda, ezért a magyar misék megszűntek, hacsak egy, a tengerparton nyaraló lelkész nem vállalta a misézést. Sándorffy nevéhez fűződik a magyar oktatás életben tartása a városban.

Miután az 1918-as összeomlás során vagy azt követően a magyar nyelvű közép- és alapfokú oktatás megszűnt a városban, a helyben maradt magyar tisztviselők, alkalmazottak tanulmányikat már elkezdett, de olaszul esetleg nem tudó gyermekei elég nehéz helyzetbe kerültek. A magyar oktatást Sándorffy kanonok indította újra 1921-ben. A bérelt épületben megszervezett hivatalos magyar oktatás elmaradt a várakozástól: kezdetben 150 hallgatója volt a 12 évfolyamos iskolának, majd a szám a húszas évek közepére erősen csökkent. Az 1925/26-os tanévben még mindig volt 73 diák, ám az 1927/28-as tanévre már csak 46-an maradtak, 1931-ben pedig összesen 17-en iratkoztak be. A magyar kultuszminisztérium évről évre meghosszabbította a magyar iskolának biztosított szubvenciót, jóllehet a döntéshozók is tisztában voltak azzal, hogy az intézmény napjai meg vannak számlálva. 1932-ben jött el a vég: Sándorffy kanonok halála után a fiumei ma-

gyar oktatás megszűnt. Az intézmény könyvtárát a fiumei magyar segélyegylet, illetve a milánói egyetem könyvtára kapta meg.

MAGYAR HÁZAK A QUARNERÓN

A Fiumei Magyar Kaszinó a helyi magyarság nagy múltra visszatekintő szerveződése volt. Tagjai körében az összeomlás és főleg a kommün alatt – legálábbis a későbbi budapesti hivatalos megítélés szerint – „*túlzottan szabad-
elvű*”, kevésbé diplomatikus megfogalmazásban „*radikális-szabadkőműves*” tendenciák ütötték fel a fejüket. Emiatt a városbeli magyar konzulok az egyesülettel minimálisra szorították az érintkezést. Idővel (a harmincas évek közepére) megkopott a hivatalos ellenkezés, és a korábbi „*felforgató fészekről*” immár úgy látták, hogy „*ártatlan nyárspolgári
összejöveleket*”, kártyapartikat szervez, és bár tagjainak „*politikai színezete el is
tér a miénktől*”, a teljesen elolajosodó városban szerepük és tevékenységük nem lekicsinylést, hanem támogatást érdemel – fejtették ki véleményüket a városban működő magyar konzulok a külügyminisztériumnak. A kaszinó nagy előnye volt, hogy helyiséggel, olvasósobával, könyvtárral, sőt személyzettel rendelkezett. A magyar lakosság megálíthatatlan csökkenése azonban ellehe-

tetlenítette a működést, és a kaszinó 1939-ben kimondta feloszlását.

A kaszinó konkurensének számító Fiumei Magyar Segélyegylet 1928 novemberében jött létre, s még 1945 után is aktív volt. Átlagosan 50-100 főt támogattak évente kisebb összegekkel: ebben szerepeltek bajba jutott magyar turisták csakúgy, mint helyben élő szűkölködők, akiknek az egyesület karácsonyi csomagot juttatott. A hozzávetőlegesen százfős tagságban – a helyi magyarság legaktívabb része – alapvetően a módosabb kereskedők, tisztviselők, magánzók voltak megtalálhatók, esetenként néhány tehetősebb voloscai, abháziai villatulajdonos. Az egyesület tisztikarában találunk zsidó származásúakat, még egészen későn, a negyvenes években is. 1943 és 1945 között a segélyegylet gyűjtötte össze a magyar bombakárosultak panaszait, igyekezett segílyt osztani körükben, és előlegeket adott az illetményük folyósítására hiába váró magyar állami nyugdíjasoknak. Az egyesület „*legteljesebben megfelelt nemes hivatásának*” – írta a szervezetéről Reviczky István trieszti főkonzul 1934-ben.

A magyar kultúra még egy területen jutott jelentős szerephez a kikötőben: a háborús filmínség idején, a negyvenes évek első felében rohamosan emelkedett a városban játszott magyar filmek száma. Míg 1938-ban egyetlen magyar mozgókép sem került programba,

addig 1940 első fél évében három, 1943 második felében már 16, 1944 első felében pedig 21 magyar filmet mutattak be Fiumében. Ez vélhetően nem a magyar mozi iránti érdeklődés rohamos növekedésének tudható be, hanem a kínálat szűkösségének és a magyar filmek elérhetőségének. A Dankó Pistát (1940) Jávor Pál főszereplésével például minden évben levetítették.

A KIKÖTŐ EMLÉKE

Bár a kikötőnek a világháborús összeomlás előtt körülbelül annyi magyar lakosa volt, mint a szintén törvényhatósági jogosítványokkal rendelkező Selmecbányának, Magyarországon nem alakult ki fiumei menekülteket tömörítő egyesület. Ennek okait csak találgathatjuk, de talán nem járunk messze az igazságtól, ha a nagyszámú, a városban gyökerekkel nem rendelkező tisztviselőt említjük, akinek a kikötőváros csak egy állomáshely volt a sok közül. A megmaradt Magyarországtól való földrajzi távolság, a revízió bekövetkezésének minden más elszakított területnél csekélyebb esélye és a kormányzat

Híd a Recsina folyón az Olaszországhoz
és a Szerb-Horvát-Szlovén királysághoz
tartozó városrész között, 1930

külpolitikai megfontolásai – főként a magyar–olasz stratégiai viszony – is közrejátszhattak ebben a hiányban.

A többi menekültegyesülettől gyökeresen eltérő kezdeményezés volt a Fiume és Abbázia Barátainak Szövetsége. Az 1938-ban Budapesten, a Nádor utca 16. alatt megalakult szervezet nem a szokásos, irredenta szervezeti sémát követte: elsősorban a közlekedés, a turizmus és a kereskedelem fejlesztésében látta a maga hivatását. Elsősorban azt próbálta elérni, hogy a MÁV közlekedtessen közvetlen kocsit a Budapest–Fiume vonalon, és felszólították azokat az idegenforgalmi szakembereket, akik egyetértenek céljaikkal, hogy csatlakozzanak kezdeményezésükhöz. A rövid életű egyesület talán arra példa, hogy – a távolság, a revízió reménytelensége, a város magyar múltjának viszonylagos gyökértelensége miatt – az emlékezés már nem a fájdalom, az el-

űzöttség és a hiány megfogalmazásában leli meg kifejezési módjait.

A Magyar Adria Egyesület 1909-es megalakulása ugyan nyilván nem választható el a századelő magyar imperialista mozgalmaitól, de működésében jobbra a tudományos és az ismeretterjesztő szerep dominált, kevésbé a politikai – bár a társaság írástudói soha nem tartóztatták meg magukat, ha a magyarság Adria mellékére támasztott történelmi jogaiért kellett sorompóba lépni. Az egyesület – és közlönye, *A Tenger* – 1920 után is folytatta működését. A lapban a városra és a tenger mellékre való emlékezésben elég világosan elválí-
két irány: az elégikus-nosztalgikus írások, amelyek a hajdanvolt nagyságra, a kellemes nyarakra s a magyar múlt emlékeztetnek. A másik irány szerzői inkább a város sanyarú jelenére, kereskedelmének sorvadására, a lehetetlenül meghúzott határvonalakra irányították

a figyelmet. A város megidézése nem tokosodott be: jó néhány esetben találunk húszas–harmincas években kelt útibeszámolókat, helyzetjelentéseket. De sem a helyi magyarok, sem a kikötő hírei vagy biológiai, történelmi érdekességek nem kapnak helyet a hasábocon. A háborús cenzúra és a tengelyhatalmakkal való szolidaritás természetesen magyarázat lehet minderre. Ugyanakkor Fiuméről nem lehetett úgy írni, hogy az olasz szövetséges korábbi területszerzését meg ne említsék, a város fellendüléséről pedig csak bajosan lehetett beszámolni: elveszett az a hang, amelyen szólni lehetett volna a kikötőről.

HÁBORÚ ÉS HOLOKAUSZT

A második világháború 1941 áprilisában érte el Fiumét, amikor Olaszország is megtámadta Jugoszláviát. A város lakosságának jelentős részét kitelepítették: a magyar kolóniát főleg abbáziai szállodákban és panziókban helyezték el, míg a zsidóknak számító lakosokat egy Verona melletti gyűjtőtáborba vitték, ahonnan azonban az ellenségeskedések lezárultával hazaengedték őket. A város zsidó lakossága ekkorra jelentősen megcsappant: 1938 és 1940 között több száz zsidó lakos hagyta el a várost. A még mindig százas létszámú magyar zsidó kolónia tagjai közül egyre többen kívántak visszatérni Magyarországra, amit a megszorodott útlevelekérelmek és honosítási eljárások is tanúsítanak.

A visszahonosítási kérelmek megfelelő rovatába Csíkszentmihályi konzul minden egyes esetben a „*politikai és nemzethűségi szempontból kifogás alá nem esik*” formulát illesztette, sőt számos esetben igyekezett megfogalmazásaival kedvező színben feltüntetni a kérelmezőt. Csíkszentmihályi konzul minden bizonnyal segíteni akart: a belügyminisztérium és a Külföldiek Ellenőrző Központi Hatóság elkötelezetten zsidóellenes tisztviselői néhány kivételtől eltekintve szisztematikusan visszadobták az izraelita felekezethez tartozók kérelmeit. Csíkszentmihályi néha külön utakon próbálkozott: kiemelte, hogy a kérelmezőnek olyan betegsége van, amelyet Magyarországon kell kezelni, sőt arra is találni példát, hogy a belügyminisztérium egyértelmű elutasító határozatát figyelmen kívül hagyva hazatérési igazolványt adott, mert az illetők beutazásának visszaautasítása a nagy létszámú helyi zsidó közösséget „*felzgatta volna*”. 1944 márciusáig, a német megszállásig

Magyarország kiemelt menekülési útvonalnak számított a helyi magyar zsidó közösség számára.

A fiumei magyar zsidóság sorsa 1943 őszétől fordult nagyon rosszra. Az addigi hatósági vegzálások az olasz kiugrást követő német megszállás, majd a salói köztársaság kikiáltása után súlyosbodtak. Az Adriai-tenger északi partvidéke Adriatisches Küstenland néven német közigazgatás alá került, az olasz közigazgatás mellé rendelt „német tanácsadó” teljhatalommal rendelkezett. A német rendőr- és SS-hatóságok 1943 szeptemberétől hozzáfogtak a területen élő zsidó lakosság kifosztásához és likvidálásához. Ezt a munkát a Lublinból odavezényelt és a lengyelországi holokauszt egyik végrehajtójaként ismertté vált Odilo Globocnikra bízták. 1943. december 11-én a németekkel kötött egyezmény értelmében a magyar kormányt is felszólították, hogy honosait távolítsa el az Adriatisches Küstenland területéről, s ugyanebben az időben a salói állam is elrendelte a zsidók letartóztatását és vagyonuk elkobzását. A magyar hatóságok saját állampolgáraik kiürítése mellett azt is utasításba adták az illetékes milánói, triezsti képviselőknek, hogy a magyar állampolgárnak nem számító, de annak „vélel-

mezhető” egyének neveiből 50-50 fős listát állítsanak össze, és azt haladéktalanul terjesszék fel Budapestnek. Szervezett utazásra végül nem került sor, úgy tűnik, hogy egyénileg ki-ki megpróbált visszajutni Magyarországra.

1944. január 30-án kezdődött meg a fiumei zsidók deportálása, s ugyanezen a napon a németek felgyűjtötták a via Pomerión lévő zsinagógát. Fiuméből 243 főt deportáltak, és a Trieszt melletti Risiera di San Sabba gyűjtőtáborán keresztül Németországba szállították őket, ahonnan csak 19-en tértek vissza 1945-ben. A konzulátus iratai között maradt fenn a helyi magyar zsidó közösség veszteségeit tükröző lista, amelyen 41 név szerepel. A városban ezután is maradtak zsidónak vagy félzsidónak számító személyek. A magyar konzul 1944 nyarán interveniált az SS-nél egyes lefogottak érdekében, s a magyar közösség bombakárosultakat segítő listáin is felbukkannak zsidó polgárok nevei.

A háborúból történt olasz kiválás után a helyi olaszok közül számosan megtagadták az együttműködést a németekkel, és felmentek a hegyekre vagy az Isztriai-félsziget belsejében csatlakoztak a partizánokhoz. Ennek hatására 1943 őszétől leromlott a közbiztonság a város közvetlen környékén, így

például egy időre Abbáziában is. A Magyarországgal való vasúti kapcsolat (valamint a banki, postai és telefon-összeköttetés) jó időre megszűnt. A megszállás másik következménye volt, hogy a szövetséges légiereő 1943 szeptemberétől bombázni kezdte a várost. Az első nagyobb támadás 1944. január 8-án volt. 1944 júliusáig hat nagyobb szövetséges légitámadást élt meg a város, majd 1944 őszén folyamatosan érték támadások, a legsúlyosabb 1945. február 15. és 22. között. Ezt követően a háború végéig mindennap 3-5 órát támadták. A helyi magyarok közül 55-en szenvedtek bombakárt.

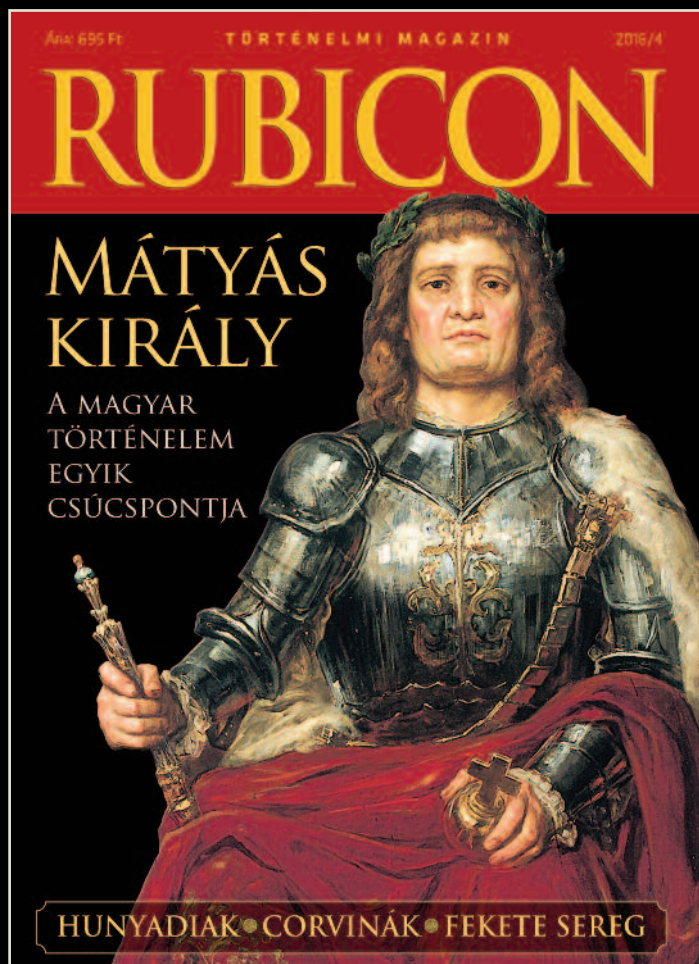
A városba 1945. május 3-án vonultak be a Tito-féle partizánhadserg katonái, és működésüket rögtön az olasz autonomista politikusok elleni hajtóvadászattal kezdték. A magyar közösséget – legalábbis egy Budapestre eljuttatott beszámoló szerint – szívélyesen kezelték. Az új életet kezdő Fiumei Magyar Segélyegylet összeírása szerint a városban 215 magyar felnőtt maradt, akikkel együtt még 12 gyereket számoltak össze. Ez a 227 fő volt a maradéka annak a hajdani csaknem hatezer-öttszáz embernek, aki három évtizeddel korábban, a város virágzó és büszke korszakában a helybeli magyar közösséget alkotta. ♦

ÚJRA KAPHATÓ!

Rubicon 2016/4.

MÁTYÁS KIRÁLY

KERESSE

A NAGYOBB ÚJSÁGÁRUSOKNÁL:

a Relay-, Inmedio-, Auchan-hálózatban,
valamint a nagyobb Tescókban, Intersparokban,

Shell-, Mol- és OMV-kutaknál

Honlapunk:

RUBICONLINE

TÖRTÉNELMI MAGAZIN
AZ ÁPRILIS 1989

nyitólapp | kapcsolat | előfizetés | masterkurzus | hírlévi | keresés | címkek | RSS

MÁTYÁS KIRÁLY-EMLÉKÉV

TARTALOM

Radu Lupescu
A Hunyadiak

Horváth Richárd
Mátyás király udvara

Tringli István
Mátyás országai.
Miről árulkodik a Thuróczi-krónika címerkoszorúja?

Szende Katalin
„S nyögte Mátyás bús hadát...”
Hunyadi Mátyás és Bécs

Nagy Balázs
Dinasztikus politika a késő középkorban

Buzás Gergely
Mátyás király visegrádi palotája

Gyöngyössy Márton
A magyar pénz „méltósága”.
Mátyás nagy pénzreformja

Pallos Lajos
Mátyás király portréérmei

Gyöngyössy Márton
Mátyás és a török rokon.
„Egy vér folyik ereinkben”

Rácz György
Mátyás király (ok)levelei

Péterfi Bence
A fekete sereg.
Mátyás király sziléziai zsoldosai

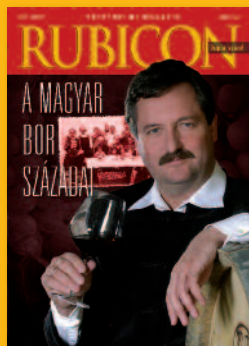
Radu Lupescu
Vajdahunyd vára

Zsupán Edina
A Corvina Könyvtár

www.rubicon.hu

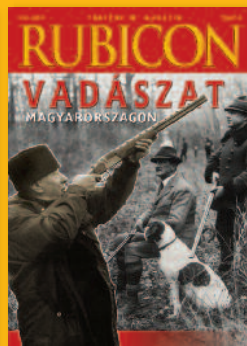
2007/8.

2007/6-7.

2009/11.

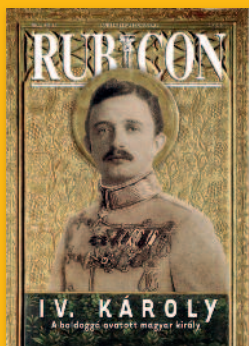

2009/7-8.

2015/8.

Sikerszámaink!

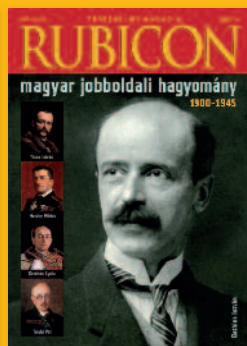
2004/10.

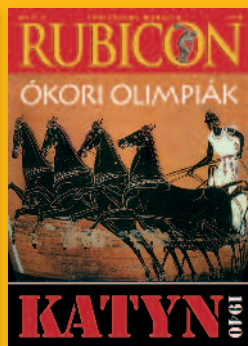
2006/2-3.

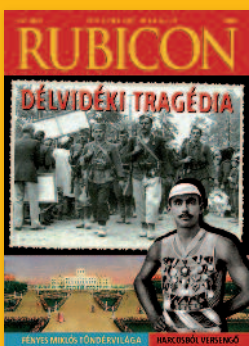
2007/3.

2009/1-2.

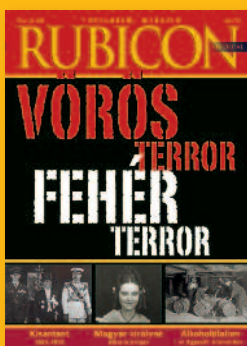
2008/6.

2009/5.

2010/2.

2011/2.

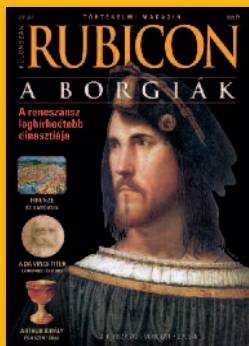
2012/11.

2011/12.

2008/1. különszám

2013/1. különszám

2014/1. különszám

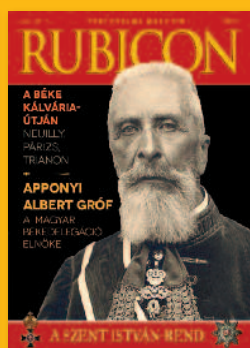
2011/2. különszám

2010/1. különszám

2016/10-11.

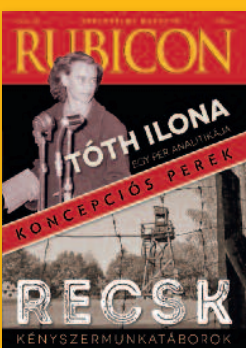
2014/6.

2017/7-8.

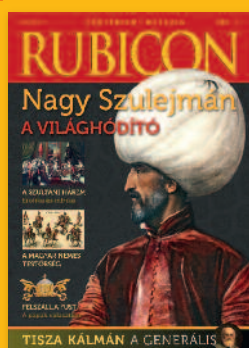

2012/9-10.

2015/10.

Sikerszámaink!

2013/2-3.

2014/10.

2013/8.

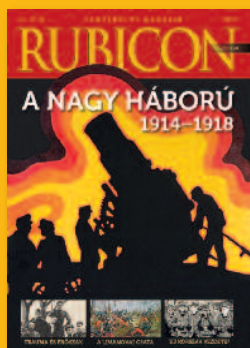
2017/9.

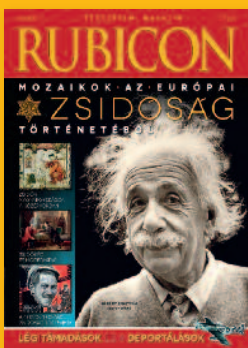
2016/7.

2014/1.

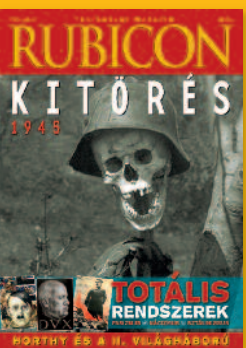
2015/1.

2013/4.

2016/3.

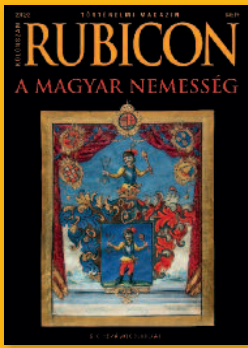
2012/3.

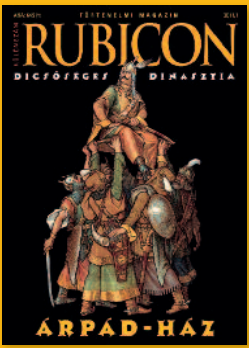
2017/1. különszám

2011/3. különszám

2012/2. különszám

2011/1. különszám

2012/1. különszám

RUBICON MEGRENDELÉS:

www.rubicon.hu

E számunk az Emberi Erőforrások Minisztériuma és Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült.

